

LAS MUJERES DE VERDAD TIENEN CURVAS

Patricia Cardoso

Drac Màgic

drac.info@dracmagic.cat
www.dracmagic.cat

Las mujeres de verdad tienen curvas

Sinopsi

Basada en l'obra de teatre autobiogràfica de Josefina López, la pel·lícula relata la història d'una jove llatinoamericana, filla d'immigrants mexicans, que viu a Los Angeles i que lluita per mantenir un equilibri entre les seves ambicions personals i les tradicions mentre intenta obrir-se camí en la vida. Ana té 18 anys i l'espera un futur brillant. Està a punt d'acabar els estudis de secundària, ha conegut un noi que l'accepta tal com és i és la primera de la seva família que somia a anar a la universitat. Però la seva educació modesta i les pressions familiars perquè es conformi amb un altre futur entren en conflicte.

Objectius pedagògics

El film té un valor indiscutible des del punt de vista educatiu, no només per ser un al·legat a favor de l'acceptació del cos, sinó també de la superació de molts dels entrebancs ètnics, culturals i de classe que han de superar les dones per poder realitzar els propis projectes. La lluita de la protagonista és un exemple molt positiu en aquest sentit, d'una banda perquè és feliç tot i no encaixar amb els cànons de bellesa imperants i, de l'altra, perquè s'enfronta amb èxit als obstacles del seu entorn, com les exigències familiars o l'exploatació laboral de les dones immigrades.

GUIA DIDÀCTICA - SECUNDÀRIA

Títol original: *Real Women Have Curves*

Direcció: Patricia Cardoso

Guió: George LaVoo i Josefina López

Fotografia: Jim Denault

So: Edmond J. Coblentz

Música: Heitor Pereira

Muntatge: Sloan Klevin

Producció: Estats Units, 2002

Interpretació: América Ferrera, Lupe Ontiveros, Ingrid Oliu, George López, Brian Sites, Soledad St. Hilaire, Lourdes Pérez, Jorge Cervera Jr., Felipe de Alba

Durada: 90 minuts

1

La lluita de les dones pels propis desitjos

Les relacions mare-filla són l'eix central entorn del qual es desenvolupa la trama de *Las mujeres de verdad tienen curvas*, que descriu els problemes amb què es troba Ana, una noia d'origen mexicà, a l'hora d'encaixar el seu futur. Un cop acabada l'educació secundària, la protagonista té la intenció d'anar a la universitat, fet que topa amb l'oposició familiar, especialment de la seva mare, per a la qual la màxima aspiració d'una dona ha de ser casar-se i formar una família. Però Ana no compleix ni de bon tros les expectatives maternes, no només per voler estudiar, sinó perquè el seu cos no és l'adequat per "caçar" un home. El conflicte està servit.

Les pressions de la mare perquè s'aprimi són constants però la noia té al cap altres coses i no li dóna cap importància al fet d'estar grassa. De fet, ella se sent a gust amb el seu cos, que no li impedeix fer res del que fan les joves de la seva edat, com per exemple sortir amb un noi. Si la relació fracassa és de nou per pressions que venen de l'exterior, perquè saben que tard o d'hora el noi es veurà condicionat a tenir una novia més en sintonia amb els cànons de bellesa si no vol ser ridiculitzat pels amics.

És en el plantejament d'aquest pols entre la voluntat individual i els condicionants exteriors on resideix un dels mèrits principals del film, per-

què, tot i que permet veure què significa la pressió de l'entorn i el desgast que provoca, la felicitat individual és possible si ens acceptem tal com som i ens centrem a lluitar per les coses que realment importen. En aquest sentit el títol del film ja és tota una declaració de principis. Primer, per ser una afirmació en positiu, i, segon, per anomenar el cos de les dones com a punt de partida de la història, i uns cossos que el cinema i els mitjans de comunicació audiovisual han condemnat a la invisibilitat, perquè no es corresponen amb els cànons hegemònics. Invisibilitat que també hi és pel que fa a l'experiència de les immigrades, que només solen aparèixer als mitjans de comunicació per referir-s'hi d'una manera victimista, contribuint a la perpetuació de determinats prejudicis i estereotipus¹.

La posada en escena sorprèn precisament perquè és un fet totalment inaudit que personatges amb aquestes característiques parlin per si mateixos, omplin la pantalla amb la seva força, com és el cas d'Ana i de la resta de personatges femenins. Però tot i el to optimista del film, que deixa clara la força de voluntat d'Ana i el poder que té sobre la seva pròpia vida, Patricia Cardoso no eludeix cap conflicte falsejant la realitat social en què s'inscriuen els personatges, expressats a través dels freqüents retrets que la mare fa a la filla, que no es comporta com una "senyoreta", que no està per casar-se ni per aprendre a ser una mestressa de casa. La realitzadora es refereix a aquesta pressió, però proposa superar-la portant les coses cap a allò que és veritablement important per a la noia, com lluitar per anar a la universitat i tenir altres oportunitats i no acam i-sar-se en una batalla contra el propi cos. El personatge d'Ana no és una adolescent acomplexada i insegura, que viu el cos com una presó, com la que podríem esperar en pel·lícules que tracten aquest tema, i és en aquest fet on rau la principal aportació de la realitzadora, amb una clara intenció crítica envers la imposició de valors i els estereotipus alienants, que s'acaben convertint en un llast que impedeix la plena realització.

D'aquesta manera el personatge d'Ana s'acaba erigint com un símbol de la llibertat femenina quan descobrim que, a més de la desimboltura i l'aplom que té per perseguir i satisfer els seus desigs, també té la capacitat per influir de forma positiva en els altres personatges femenins. Perquè la seva lluita contra les pressions de l'entorn no es restringeix només a ella mateixa i al seu cos, sinó que ho és contra totes les formes d'exploatació de les dones, inclosa la que sovint té lloc d'una manera subtil dins la família, exercida per les pròpies mares en determinats contextos socioculturals, quan intenten transmetre a les seves filles els valors en què van ser educades, sense tenir en compte els canvis produïts a la societat. Aquesta actitud queda clara en les nombroses i còmiques situacions en què la noia no accedeix a comportar-se com la mare li exigeix, deixant de menjar dolços, caminant amb altivesa, vestint d'una altra manera...

L'altre context en què Ana es rebel·larà és el taller de confecció de la seva germana. Obligada per la mare a treballar-hi, Ana va descobrint en aquest obrador les condicions de treball inhumanes de les immigrades i la precarietat econòmica, que contrasta amb el fet que fan vestits que es vendran en botigues de luxe i que viuen en un dels països més rics del món; però també surten a la llum altres aspectes com la sobrecàrrega que els suposen les obligacions familiars, l'angoixa que suposa viure en situació d'il·legalitat o la baixa autoestima per la visió negativa que tenen del seu cos. És en aquest espai característic de l'economia submergida, i que simbolitza tota l'opressió d'aquestes dones, on es produirà un acte d'alliberament col·lectiu memorable, com és la seqüència en què, seguint l'exemple d'Ana, totes es despullen i es posen a treballar al ritme de la música. Es tracta d'una situació amb una càrrega política evident per l'al·legat que fa a favor de la diversitat de les dones i de la seva visibilització a diferents nivells, perquè es tracta d'immigrades, de mà d'obra explotada i de dones amb un físic no estàndard.

¹. En cinema hi ha algunes excepcions, entre les quals destaquen els films *Flores de otro mundo* (Iciar Bollain, 1999), que aporta informació sobre les immigrades llatinoamericanes a Espanya, u *Pan i Rosas* (Ken Loach, 2000), que tracta sobre les condicions d'exploatació de la mà d'obra femenina immigrada als Estats Units.

El conflicte entre tradició i modernitat

L'única que no participa en aquest acte d'alliberament és la mare de la protagonista, presonera del pes de la tradició. A través d'ella podem entendre el paper transmissor i de pont de les dones del seu origen i generació, immigrades, explotades i habitants dels barris d'hispanos d'EUA. Dones, la vida de les quals ha consistit a treballar dins i fora de la llar, a mantenir els costums i valors heretats dels pares i a educar els seus fills i filles d'acord amb ells.

Resulta representativa la seqüència en què la mare exposa els coneixements que té l'obligació de transmetre a la filla: cuinar, cosir, fer content el marit, coneixements que valora com els realment importants per a una dona. Contràriament al paper passiu que tenen els protagonistes masculins en aquest sentit, és la mare la que té tota la responsabilitat d'educar les filles perquè puguin desenvolupar-se en un entorn social que, així com cada cop és menys similar al del que van emigrar, també es proposa com el més funcional perquè segueix essent, per a moltes dones, l'únic que es coneix en aquest món i cosmos que són els barris d'immigrants.

El conflicte entre la mare i la filla, entre tradició i modernitat, també posa al descobert les diferències entre les primeres generacions d'immigrants, que no podien triar el seu destí, aquí exemplificades per la mare però també per la germana d'Ana, que no van tenir cap altra opció que treballar per la supervivència de la família. En contrast, Ana representa una generació que ha pogut anar a l'escola i a la qual se li obren noves possibilitats. Però al mateix temps es tracta d'una generació que està en un territori indefinit, a cavall entre la cultura dels pares i la seva, que és la dels Estats Units del segle XXI. Marxant a estudiar fora, Ana s'allibera en part d'aquesta situació dual, entre el que li exigeixen a casa i el que li ofereix la societat. Però es una decisió traumàtica per a la mare, que no està preparada per acceptar la llibertat de la seva filla. Per això la relació entre les dues protagonistes no pot acabar en happy end, com acostuma a passar en molts films que aborden les relacions intergeneracionals. Perquè potser es tracta d'un conflicte irresoluble entre elles, pel fet de

pertànyer a universos culturals molt diferents i perquè cap de les dues es vol sotmetre als desigs de l'altra. De nou, la pel·lícula sorprèn pel seu compromís amb la realitat, que passa per no defugir el dolor i la incomprensió que hi pot haver dins l'entorn familiar, que es converteix molt sovint en una presó per als més joves. La impossibilitat de les dues protagonistes de reconciliar-se, que veiem reflectida quan Anna no es pot acomiadar de la seva mare, és una mostra de la voluntat de la realitzadora de no fer cap concessió que pugui traïr la seva voluntat crítica.

La impossibilitat del *happy end*

La forma en què el film aborda els conflictes entre els diferents personatges és un dels seus principals mèrits, perquè mostra amb eficàcia que no tots es poden resoldre fàcilment. En el cas de la relació entre la mare i la filla, les diferències són molt profundes i difícilment salvables. El fet que se separin sense acomiadar-se es planteja, doncs, com el desenllaç més coherent amb la situació que viuen, en contrast amb el recurs del final feliç, molt sovint utilitzat en pel·lícules que aborden problemes semblants. Aquest plantejament és una mostra de la voluntat de la realitzadora de no fer cap concessió que pugui traïr la seva voluntat crítica.

La seqüència del comiat impossible entre la mare i la filla queda representat amb dos espais contigus però comunicats, que el muntatge s'encarrega d'emfasitzar amb una alternança entre un espai i l'altre. Mentre la filla truca a la porta de l'habitació de la mare per acomiadar-se, se'ns mostra el silenci de la mare, observant els moviments per dintre de l'habitació però sense respondre a la noia. Quan aquesta ja se'n va per no perdre l'avió, sembla que la mare sortirà de l'habitació i es crea una expectativa que no es complirà. La seva mare la contemplarà des de la finestra.

Aquesta escena del comiat trenca el ritme de les seqüències en què s'inclou. Aquesta dilatació aparent del temps, amb un clar efecte psicològic, condensa tots els conflictes entre la mare i la filla sense donar-nos una gratificació, amb un final feliç, com

la indústria acostuma a tancar les històries familiars conflictives.

Una altra situació en què es posa de manifest aquesta voluntat la veiem en la relació que inicia Ana amb Jimmy, un company de classe; tampoc té el desenllaç que es podria esperar. Perquè la fita de la protagonista no és trobar un noi que la pugui acceptar “tot i el seu físic”, i la relació no té motius per continuar si condiciona la seva llibertat. El film sorprèn amb el trencament de la parella perquè en una situació com aquesta s'hauria pogut decantar per un desenllaç més convencional, que convertís el fet de ser acceptada en una qüestió central. Però, com deixa molt clar la pel·lícula, ni el cos ni agradar als altres no és el que més preocupi la noia, sinó la consecució dels seus propis desitjos.

Proposta d'activitats

- Fer una reflexió sobre les diferents formes d'opressió de les dones a partir de les situacions descrites al film en el context de la immigració femenina als Estats Units.
- Valorar el procés de lluita de la protagonista contra la pressió de l'entorn per encaixar en els cànons pel que fa a l'aspecte físic, explicitant la crítica que fa la realitzadora a aquest imperatiu.
- Analitzar les característiques dels personatges femenins del film tot comparant-les amb les que solen aparèixer en altres pel·lícules, fent al·lusió als arquetipus femenins generats pels diferents gèneres cinematogràfics i a la seva pervivència en els mitjans de comunicació audiovisual en general.
- Valorar el procés de canvi que experimenten les companyes de feina d'Ana, analitzant a partir de quins esdeveniments es produeix i quines conseqüències té per a la vida de cadascuna.

Las mujeres de verdad tienen curvas

Patricia Cardoso

FITXA DE TREBALL - SECUNDÀRIA

- Explica el sentit del títol de la pel·lícula. Quina relació té amb els personatges que apareixen al film?

- Com definiries la vivència que té Ana del seu propi cos? Diries que és la relació que solen tenir les noies que no estan primes amb el seu cos o que és un cas atípic? Per què?

- La relació entre Carmen, la mare d'Ana, i aquesta està molt condicionada per les expectatives familiars pel que fa al futur de la noia. Què esperen d'ella? Per què? Quines intencions té la noia?

- Carmen representa una sèrie de valors contra els quals es rebel·la Ana. De quins valors es tracta? Et sembla que aquest tipus de conflicte entre mares i filles existeix encara?

- Quines diferències hi ha entre Ana i Estela, la seva germana gran? A què creus que es deuen?

- Ana exerceix una influència positiva en el seu entorn, no només pel que fa a l'acceptació del propi cos sinó també per la seva visió crítica de determinats aspectes de la realitat. De quins aspectes es tracta? Explica en quines seqüències es reflecteix aquesta influència.

- Què creus que vol dir el difícil comiat entre Ana i la seva mare? En contrast amb aquesta situació, la seqüència final de la pel·lícula té un clar to optimista. Com interpretes aquestes dues situacions?

Las mujeres de verdad tienen curvas

Sinopsi

Basada en l'obra de teatre autobiogràfica de Josefina López, la pel·lícula narra la història d'una jove llatinoamericana, filla d'emigrants mexicans, que viu a la zona est de Los Angeles i que lluita per mantenir l'equilibri entre les seves ambicions personals i la seva herència cultural, mentre que intenta obrir-se camí a la vida. Ana té divuit anys i l'espera un futur brillant. Està a punt d'anar a la universitat, ha deixat la seva feina en una hamburgueseria i ha conegut un noi que l'accepta tal com és. Però les pressions de la seva família la faran dubtar a l'hora d'encarar el seu destí.

PROGRAMA DE MÀ - SECUNDÀRIA

Títol original: *Real Women Have Curves*

Direcció: Patricia Cardoso

Guió: George LaVoo i Josefina López

Fotografia: Jim Denault

So: Edmond J. Coblentz

Música: Heitor Pereira

Muntatge: Sloan Klevin

Producció: Estats Units, 2002

Interpretació: América Ferrera, Lupe Ontiveros, Ingrid Oliu, George López, Brian Sites, Soledad St. Hilaire, Lourdes Pérez, Jorge Cervera Jr., Felipe de Alba

Durada: 90 minuts

Un relat autobiogràfic

Josefina López va néixer a San Luís Potosí, Mèxic, i va emigrar a Los Angeles amb la seva família quan tenia cinc anys. A l'institut va començar a escriure i la seva primera obra de teatre, *Simplemente María* o el *Sueño Americano*, va guanyar un premi Emmy. Tenia disset anys i des de llavors ha combinat l'escriptura d'obres de teatre amb els guions de cinema i televisió. La seva experiència com a treballadora sense papers en el taller tèxtil de la seva germana li va aportar tota la informació per escriure l'obra de teatre *Las mujeres de verdad tienen curvas*, que es va convertir en un èxit de públic i crítica perquè, tot i el to de comèdia, descriu una problemàtica que sol ser eludida pel cinema. Com a la pel·lícula, la mare de Josefina López feia de modista i ella i les seves germanes treballaven en tallers tèxtils semblants al del film. Tota la informació la va treure del que li explicaven les seves companyes de treball, moltes de les quals eren il·legals i vivien amb la por de ser expulsades del país.

Per altra banda, la realitzadora Patricia Cardoso no

va dubtar a l'hora de fer-ne la versió cinematogràfica, perquè també hi va veure molts punts en comú amb la seva pròpia família, originària de Colòmbia i instal·lada als Estats Units.

Opinions de la crítica

«La pel·lícula destaca per la riquesa i el realisme del context que descriu, un conflicte de mentalitats llatines i saxones, Mèxic i Estats Units en aquest cas, amb l'ús quotidià de dues les dues llengües, l'espanyol i l'anglès, que en Anna es converteix en absolut predomini de la segona. Planteja també, de forma molt lúcida, la contradicció entre el desig d'independència i els lligams amb la família, absorbent i sobreprotectora, davant la qual la jove protagonista (l'estupenda actriu debutant América Ferrera) haurà d'afirmar la seva personalitat. Però *Las mujeres de verdad tienen curvas* també és un film ple de sentiments i de tendresa, una comèdia divertida amb retalls de dramatisme, que anima a superar el complex causat per l'excés de pes i a acceptar-se tal com s'és. Completa els atractius de la cinta una

banda sonora preciosa, amb una acurada selecció de cançons i melodies llatines situades en moments que ajuden a potenciar el lirisme o els trets ètnics de la narració».

Vanaclocha. *Cartelera Turia*, 8 de juliol de 2003

«No es nuevo, en el cine, el tema de la desestructuración de las familias provocada por el choque cultural anexo al fenómeno migratorio (desde *Rocco y sus hermanos* hasta, con perdón, *Quiero ser como Beckham*), pero sí lo es el que, entre inmigrantes mexicanos de segunda generación, se plantea un conflicto de mujeres y entre mujeres: un enfrentamiento entre un punto de vista sólidamente conservador, encarnado por una madre (Lupe Ontiveros), y el deseo de llevar una vida propia de la hija menor, con la secreta ayuda... ¡de los varones de la familia, ahí es nada! *Las mujeres de verdad tienen curvas* es pues una *women's picture* actualizada, el retrato, nada maniqueo, de las posturas que, más allá de los profundos, a veces castradores, sentimientos materno-filiales, galvanizan y hacen comprensibles a los personajes. Tiene gancho, aunque también cierta blandura provocada por la presencia demasiado ostensible de un personaje estandarte (la joven Ferrera), toda sensatez y lucha consciente. Pero, como el Ken Loach de *Pan y rosas*, es un film que transita parecidos derroteros, lo mejor es que a cada uno de sus personajes se le ofrecen cohatadas para explicar por qué son como son..., lo que debería hacer toda dramaturgia adulta, aunque tanto suelen olvidarlo algunos cineastas».

Mirito Torreiro. *Fotogramas*, agost de 2003

«La pel·lícula de Cardoso descriu un conflicte generacional com qualsevol altre que haguem pogut veure, només que els qui el pateixen són immigrants mexicans a Estats Units. De protagonisme essencialment femení, se centra en una de les dues filles d'un humil matrimoni, escindida entre la crida del futur (una beca a la universitat), que és el que realment li ve de gust, i la permanència en l'àmbit familiar (treballant en el modest taller de vestits que regenta la seva germana), que és el que la seva mare vol. La cineasta aborda el conflicte sense tremendismes, sense moralina i, el millor de tot, sense el menor ànim de deixar petjada autorial; al contrari: es diria que la pel·lícula, abans que Cardoso, la fan els personatges. Personatges que fan olor de veritat, que es desenvolupen davant dels nostres ulls amb naturalitat, segons els seus instints. I, com en el cinema de Renoir, tots tenen les seves raons, de manera que commou de la mateixa manera qui és evident que presenta una conducta equivocada que qui camina amb el sentit comú a sobre».

Jordi Batlle Caminal. *La Vanguardia*, 3 d'agost de 2003

Filmografia de Patricia Cardoso

Aisle of Dreams (1989); *The Air Globes* (1990); *Cartas al niño Dios* (1991); *The Water Carrier* (1996); *Las mujeres de verdad tienen curvas* (2002); *Nappily Ever After* (en preparació 2008).